

סיון התשע"ג

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל
מרגלי יהושע לעומת "מרגלי" משה
לפרשת שלח-לך (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

בהמשך, מפרט הכתוב את שמותיהם ואת שייכותם השבטית של כל השנים-עשר (שם, ד-טז). לעומת זאת בשליחותו של יהושע: הוא שולח שני אנשים בלבד, לא שמותיהם ולא שייכותם השבטית נזכרים בכתוב; וגם לא נאמר דבר על מעמדם בישראל. משתיקה זו של הכתוב אתה למד שכנראה נבחרו לתפקידם על פי כישוריהם לתפקיד הריגול שהוטל עליהם.

ג. בין 'תרים' ל'מרגלים'

ההבדל העקרוני ביותר בין שני הסיפורים הוא בהגדרת המטרה של השליחות המוטלת על האנשים בכל אחד מהם, ושוני זה גם יוצר מינוח שונה בכל סיפור. מטרת השליחות בפרשתנו היא:

4. (ב) ... וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

(יז) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן.

ובהתאמה להגדרה זו של תפקידם, משמש השורש תו"ר, המופיע שתיים-עשרה פעמים במהלך הסיפור, כימילה מנחה' מובהקת, והאנשים קרויים (י"ד, ו) "הַתְּרִים אֶת הָאֶרֶץ". כמו כן השורשים הרגילים בפרשות הריגול במקרא – רג"ל, חפ"ר, חק"ר – אינם מופיעים כלל בפרשתנו.

לעומת זאת בספר יהושע נאמר (יהושע ב', א)

5. "וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ... שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגְּלֵים חַרְשִׁי"

ואילו אנשי יריחו ומלכם מתארים את מרגליו של יהושע כאנשים שבאו "לחפור את הארץ" (שם, ב-ג).

הבדל זה אינו לשוני גרידא, אלא הוא מהותי: 'לרגל' ו'לחפור' עיר או ארץ, פירושו לגלות את סודותיה, או בלשון מטפורית "מְרַגְּלִים אֶתְּם, לְרֹאוֹת אֶת עֲרֹת הָאֶרֶץ בְּאֶתְּם" (בראשית מ"ב, ט). מטרה זו – לעולם צבאית היא, והיא נועדה להקדים פעולת מלחמה וכיבוש. לפיכך אין יהושע צריך להכביר מילים בהטילו את השליחות על שני 'המרגלים חרשי', ודי במילים (יהושע ב', א) "לְכוּ רְאוּ אֶת אֶרֶץ וְאֶת יְרִיחוֹ".

הרמב"ן בפירושו לפרשתנו (י"ג, ב ד"ה שלח לך אנשים), בבואו לבאר את המטרה הצבאית הראויה של שליחת המרגלים לקראת כיבוש הארץ, מזכיר את המרגלים ששלח יהושע:

1. אז עצה הגונה בכל כובשי ארצות, וכן עשה עוד משה עצמו, כנאמר (במדבר כ"א, לב) "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגְלֵ אֶת יְעִזָּר" וכן ביהושע בן נון – "שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגְּלִים" ... כי הכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס... ואמר לו (- ה') "שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן" וַיִּדְעוּהוּ וַיִּגִּידוּ לָכֵם, וְעַל פִּיהֶם תִּתְּיַעֲצוּ בְעֵינֵי הַכִּיבוּשׁ

אבל השוואת הסיפור בפרשתנו לסיפור המרגלים ששלח יהושע אינה מחזקת את התפיסה הצבאית של פרשתנו, אלא אדרבה, יש בה כדי ללמד כי המטרה של שליחת ה"תרים" בפרשתנו שונה לגמרי.

ההבדלים בין שני הסיפורים בולטים כבר בהשוואת הפתיחות של שני הסיפורים, בקביעת האישים שעליהם מוטלת השליחות בכל אחד מן הסיפורים ובהגדרת שליחותם. נפרט את ההבדלים:

א. צו ה' לעומת יזמה של יהושע

ההבדל הראשון הקודם לכל שאר ההבדלים הוא שבפרשתנו ה' מצוה על משה

2. "שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים"

ואילו ביהושע נאמר:

"וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוֹן מִן הַשְּׂטִים שְׁנַיִם אַנְשִׁים..."

וברור שהדבר נעשה ביזמתו של יהושע וללא כל צו א-לוהי.

ב. שנים-עשר נשיאי שבטים נקובי שם לעומת שני אלמונים

בפרשתנו מצוה ה' לשלוח שנים-עשר אנשים (במדבר י"ג, ב):

3. "אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבֹתָיו... כָּל נְשִׂיא בְּהֵם"

וכך אכן עושה משה (במדבר י"ג, ג):

"וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה... עַל פִּי ה', כָּלֶם אַנְשִׁים רְאִשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה"

אבל אם מטרת שליחת הנשיאים "לתור את הארץ", אינה מטרה צבאית – הכנת המלחמה וכיבוש הארץ – אזי מהי מטרת השליחות? המטרה מוגדרת באותה מילה המאפיינת את סיפורנו כמילה מנחה:

"וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל"

'לתור' פירושו 'לברור', 'לאתר את הדבר המבוקש'. ובהקשר המסוים שבו אנו דנים: ללכת בארץ על מנת לבחור בה.

ואם נשאל: והרי ה' הוא שבוחר בארץ זו, וכרת עם האבות ברית על נתינתה לזרעם! אזי התשובה היא שאמנם עתה עומד ה' לקיים את שבועתו ולתת את הארץ לבני ישראל. אולם **הם** הרי אינם מכירים את הארץ, וה' חפץ למען צדקו, כי הבחירה בארץ תבוא מאת ישראל גם כן. לפיכך כאשר הגיעו הללו אל גבול הארץ, **מִצוּה ה'** על משה, לשלוח שנים-עשר נציגים נכבדים של כל שבטי ישראל, שילכו בארץ לאורכה, ויראו כי טובה הארץ מאוד מאוד, וישבו אל העם כולו ויתארו את מה שראו עיניהם. וכך 'יבחרו' ישראל באמצעות שלוחיהם את הארץ, ויצטרפו אל הבחירה הא-לוהית בשמחה וברצון. בדרך זו פירש רמב"ן (בשולי פירושו העיקרי לפרשתנו, שבו הלך בדרך ה'צבאית):

6.ה' ציווה "וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן" והוא כטעם ברה, פְּבַאִים לְקִנּוּת דְּבַר, מִלְשׁוֹן "לְבַד מְאֻשֵׁי הַתְּרִים וְהַסְּחָרִים" (דה"ב ט', יד), וכן "אֶל אֶרֶץ אֲשֶׁר תִּרְתִּי לָהֶם" (יחזקאל כ', ו), וכן "לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה" (במדבר י', ג). ועל כן ציווה אותן משה לפרוט "הַטּוֹבָה הוּא אִם רָעָה... הַשְּׂמֵנָה הוּא אִם רָזָה" וגו', והכול לשמחם, כי "צְבִי הִיא לְכָל הָאֲרָצוֹת" (יחזקאל שם), ויעלו בה בחפץ גדול.

כל ההבדלים שתארנו לעיל בין הסיפור בפרשתנו לסיפור בספר יהושע מוסברים היטב על פי המטרות השונות כל כך של שתי השליחותות.

המימוש השונה של כל אחת משתי השליחותות - הצלחה לעומת כישלון

ההבדל העקרוני בין שתי השליחותות מתבטא גם בהמשך ההשוואה בין שני הסיפורים. בסעיף הנוכחי נדון בהשוואת **המימוש** שמימשו השליחים את שליחותם בכל אחד מן הסיפורים.

שליחותם של התרים את הארץ הוכתרה בהצלחה מלאה (במדבר י"ג כא-כה):

7.(כא) וַיַּעֲלוּ וַיִּתְּרוּ אֶת הָאֶרֶץ מִמִּדְבַּר צֵן עַד רְחֹב לְבָא חֲמַת. (כב) וַיַּעֲלוּ בְּנֹגֵב וַיָּבֹאוּ עַד חֲבֹרֹן... (כג) וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֲשֶׁכַל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוּרָה וְאֲשֶׁכּוֹל עֲנָבִים אַחַד וַיִּשְׂאֶהוּ בְּמוֹט בְּשָׁנִים וּמִן הַרְמְנִים וּמִן הַתְּאֲנִים... (כה) וַיִּשְׁבוּ מֵתוֹר הָאֶרֶץ מִקֶּץ אַרְבַּעִים יוֹם.

המרגלים, המסתירים את זהותם האמיתית ובכך הם פועלים 'חרש', מסתננים לתוך העיר במסווה כל שהוא, ומטרתם הובנה היטב לאנשי יריחו שחשפו אותם: הם

"בָּאוּ הֵנָּה... לַחְפֹּר אֶת הָאֶרֶץ"

כלומר לגלות את הטמון בתחתית העיר, בדרך כלל תעלות סתר המאפשרות כניסה לתוכה. גילוי 'ערוות העיר' הזאת, המכוסה, עשויה לאפשר לאויב לחדור לעיר בהפתעה, ולכבוש אותה בקלות וללא מצור ממושך. לכן אופי פעולתם של מרגלי יהושע היה 'חרש', ומטרתם הייתה בעיקר לאיתור נקודות התורפה בעיר יריחו כדי לאפשר את כיבושה המהיר. שליחות מעין זו חייבת מטבעה להיות קצרה ביותר, שהרי המרגלים חרש עלולים להתגלות ולהיתפס.

לעומת זאת המשימה המוטלת על שנים-עשר הנשיאים בפרשתנו היא לתור את ארץ כנען **כולה**, ולענות על סדרת שאלות שמשה מציג בפניהם. שאלות אלו, מטרתן לקבל מן התרים את הארץ תיאור נאמן של הארץ בשתי דרכים: ראשית, באמצעות תיאור "הָעֵם הַיֹּשֵׁב עֲלֶיהָ" – הארץ היא ארץ מיושבת, ועל כן ניתן ללמוד על טיבה של הארץ ועל נופיה מתיאור העם ואופי התיישבותו בה; שנית, באמצעות תיאור הארץ כשלעצמה, תכונותיה ומראה פניה (גם במקומות שאינם מיושבים), ולשם מטרה זו גם מִצוּה עליהם משה להביא עִמָּם מפרי הארץ. אין בשאלותיו של משה שום שאלה שמטרתה היא צבאית-אופרטיבית. (גם השאלה על העם "הַחֲזֵק הוּא הַרְפָּה הַמְעֵט הוּא אִם רָב", וגם השאלה על "הַעֲרִים אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב בְּהֵנָּה הַבְּמַחְנִים (מחנות אהלים) אִם בְּמִבְצָרִים" – מטרתן לברר את תכונותיו הפיזיות של העם, והם המלמדות על הארץ שבה הוא יושב, ועל טיב ההתיישבות בה, התיישבות של קבע או של שבטי נודדים)

בהתאמה למטרה בלתי-צבאית זו של התרים את הארץ, אין פעילותם נעשית 'חרש': הם "תרים" את הארץ לאורכה הלוך ושוב בגלוי במשך ארבעים יום, ואיש אינו מפריע להם כנראה בדרכם. שנים-עשר אנשים נכבדים בעמם אינם יכולים לשמש מרגלים. זוהי קבוצה מסורבלת וגדולה מדי, החסרה את הגמישות, ואולי גם את הכישורים הנחוצים ל"מרגלים חרש". אולם כאמור לעיל, התרים לא באו 'לחפור' את הארץ, ואינם מהוים איום צבאי, ועל כן יכלו למלא את שליחותם בגלוי וללא הפרעה, במשך תקופת זמן ממושכת ועל פני שטחים נרחבים. לסיכום, שליחותם של התרים את הארץ הייתה גלויה, רחבת היקף (כל הארץ) ונמשכה ארבעים יום, ונראה שבשליחות זו לא ארב סיכון לנשיאים, ועל כן הם יכלו לפעול בנחת.

שליחתם הוא שמחייב את אסיפת העם קודם לבואם, וכך פעלו משה ואהרן כשאספו את העם וכשהכול חיכו בלב נרגש לסיפורם... אלא שאז אירע מה שאירע.

השוואת הסיפורים בפרשתנו ובהפטרות שבספר יהושע מגלה הבדלים כה רבים וכה עמוקים, עד שניתן לומר שלכאורה אין כל קשר בין כל דמיון בין שניהם. הם עוסקים בשליחויות שונות לחלוטין: אין כל קשר בין המטרות של כל אחת מהן, אין כל דמיון בדרך הוצאתן אל הפועל, וגם התוצאות שלהן שונות לגמרי.

הפער ביניהם כה גדול ועמוק עד שאתה תמה: מה ראו חז"ל שקבעו את סיפור המרגלים בספר יהושע כהפטרה לסיפור התרים את הארץ בפרשת שלח?

מסקנות השלוחים בכל סיפור – ההפטרה כתיקון לפרשה

בהשוואה שערכנו בין שני הסיפורים חסר פרט אחד שהוא החשוב ביותר: מה הייתה מסקנת השלוחים משליחותם בכל אחד מן הסיפורים?

בשני הסיפורים מדווחים השליחים על מה שעשו או על מה שעבר עליהם. התרים את הארץ אומרים למשה "באנו אל הארץ אשר שלחתנו", ואילו על המרגלים של יהושע נאמר "ויספרו לו את כל המצאות אותם". אולם לא אלו ולא אלו הסתפקו בכך, אלא הוסיפו הערכה ביחס לאפשרות הכניסה לארץ בעתיד, הערכה המבוססת על ניסיון שליחותם. מובן שהערכה זו היא בעלת חשיבות יתרה, שהרי היא נשמעת מפייהם של אנשים שראו ושמעו בארץ דברים שהעם ומנהיגיו לא נפגשו עמם. לפיכך ניתן לראות בדברי ההערכה שלהם את שיאו של הסיפור על שליחותם.

בסיפור התרים את הארץ גוררים דברי ההערכה של התרים תוצאות מפליגות, המשנות את כל המהלך ההיסטורי של אותו דור, ולפיכך אף לאחר שסיימו את דבריהם הסיפור הולך ונמשך. בסיפור המרגלים של יהושע לעומת זאת, דברי ההערכה של המרגלים אינם גוררים כל תוצאה, והם מצויים בחתימת הסיפור.

הערכת עשרת התרים את הארץ:

11. (כח) ... אָפֶס כִּי עַז הָעַם הַיֹּשֵׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצִרֹת גְּדֹלֹת מְאֹד... (לא) לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו.

הערכת המרגלים של יהושע:

(כד) ... כִּי נָתַן ה' בְּיַדְנוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ וְגַם נִמְגֹו כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ.

כלומר, גם בנקודה זו הפוכים הסיפורים זה מזה. אולם אומר הרב סמט: דווקא במקום זה ההיפוך בין שני הסיפורים מעלה נקודת דמיון מעניינת ביניהם.

הם פעלו על פי הוראותיו של משה, והם שבים עתה אל המחנה עם השמים שאספו על הארץ ועל העם היושב עליה באותם ארבעים יום, וגם עם פרי הארץ שנצטוו לקחתו עמם. הצלחה זו צפויה בשליחות שאין בה מלכתחילה סיכון ממש.

לעומת זאת, שליחותם של המרגלים ששלח יהושע נכשלה כבר בראשיתה (יהושע ב' א-ג):

8.... וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית אִשָּׁה זֹנָה וַיְשִׁמָּה רָחֵב וַיִּשְׁכְּבוּ שָׁמָּה. (ב) וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יִרְיָחוֹ לְאָמְרוֹ: הֲנִה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֲנִה הִלִּיגָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַפֹּר אֶת הָאָרֶץ. (ג) וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יִרְיָחוֹ אֶל רָחֵב לְאָמְרוֹ: הוֹצִיָאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיךְ אֲשֶׁר בָּאוּ לְבִיתְךָ כִּי לְחַפֹּר אֶת כָּל הָאָרֶץ בָּאוּ.

אבל אין הכתוב מגלה לנו כיצד נחשפו המרגלים חרש: מי האנשים שגילו את דבר בואם למלך יריחו, וכיצד ידעו לזהותם כאנשים מבני ישראל. אלא שכאן מגיע עיקרו של הסיפור: כיצד תושייתה המפליאה של רחב ונכונותה להציל את המרגלים הביאו לחילוצם מן העיר הסגורה ולהימלטותם מרודפיהם. לבסוף מתייצבים הללו לפני יהושע משלחם כשהם בריאים ושלמים, אך שליחותם נכשלה: אין בפייהם שום מידע צבאי מעשי שעשוי לסייע בכיבושה של יריחו, והרי לשם כך נשלחו!

למי מדווחים?

שליחותם של מרגלי יהושע הייתה שליחות צבאית-טכנית שנעשתה ביזמתו של יהושע מנהיגם של ישראל. עם סיום שליחותם (שנכשלה) הם מתייצבים כראוי לפני משלחם (יהושע ב' כ"ג):

9. וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיְרִדוּ מֵהָר, וַיַּעֲבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, וַיְסַפְּרוּ לוֹ אֶת כָּל הַמַּצָּאוֹת אוֹתָם.

העם אינו צד בשליחות זו, ואין כל סיבה שהמרגלים ידווחו לעם על המוצאות אותם.

אולם על התרים את הארץ בפרשתנו נאמר (במדבר י"ג כה-כז):

10. (כה) וַיָּשֻׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֶּץ אַרְבָּעִים יוֹם. (כו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וַיִּשְׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֵת כָּל הָעֵדָה וַיִּרְאוּ אֶת פְּרִי הָאָרֶץ. (כז) וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ...

הנשיאים הללו הם שלוחי העם, נציגי כל שבט ושבט, ומטרת שליחותם אינה צבאית-טכנית, אלא ציבורית ודתית: הם אמורים לתאר את מראה הארץ ואת טיבה וטובה לפני העם, כדי ש"יעלו בה בחפץ גדול". הם נשלחו ילתורי את הארץ – לבחור בה בשם העם כולו, אם כן עיקר דיווחם צריך להימסר לעם. הצו הא-לוהי על

של יהושע מנהיג העם (כך ביאר רלב"ג לא רק את מה שאמרו ליהושע לבסוף, אלא אף את כוונת שליחתם על ידי יהושע מלכתחילה). על פי פרשנות זו סיפור המרגלים אינו מבוא לסיפור כיבוש יריחו, אלא למלחמות כיבוש הארץ כולן, ועל כן מקומו בראש ספר יהושע.

הרב סמט אינו מסכים עם תפיסה זו מהסיבות הבאות: ראשית, נשאל: מניין יודעים המרגלים "כי נתן ה' בְּיַדְנוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ וְגַם נִמְגְוָה כָּל יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ"? התשובה היא, כמובן, שהם יודעים זאת מדברי רחב אליהם שנאמרו בשעה שהסתתרו על הגג (יהושע ב' ט)

12. (ט) יָדַעְתִּי כִּי נָתַן ה' לְכֶם אֶת הָאָרֶץ וְכִי נִפְלְאָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִמְגְוָה כָּל יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם.

דבריהם של המרגלים ליהושע אינם אלא חזרה על דברי רחב (תוך הסבת כינויי הגוף בהתאמה להפיכת דברי רחב לדבריהם שלהם). מסתבר שהמרגלים גם הבהירו ליהושע שהם מאמצים את דברי רחב, ודבר זה נובע ממה שסיפרו לו קודם לכן "אֵת כָּל הַמְצָאוֹת אוֹתָם". אבל על מנת לדון בדברי המרגלים הללו כשלעצמם, יש לראות את מקורם בהקשרו, בדברי רחב בפסוקים ט-יא. האם כוונת רחב הייתה לספק למרגלים מידע צבאי על מורל בני עמא? ודאי שלא זאת הייתה כוונתה. הנה המסגרת לנאומה של רחב על הגג (יהושע ב' ט-יא):

13. (ט) יָדַעְתִּי כִּי נָתַן ה' לְכֶם אֶת הָאָרֶץ... (יא) כִּי ה' אֵלֵינוּ לְהִיכֶם הוּא אֵלֵינוּ בְּשָׂמִים מִמֶּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת.

נאומה זה של רחב מהווה הצהרת אמונה בא-לוהי ישראל כא-לוהי עולם. רק במסגרתה של הצהרה זו יש להבין את התיאור שהיא מתארת בתווך, בין פתיחת ההצרה לחתימתה (יהושע ב' ט-יא):

... וְכִי נִפְלְאָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ, וְכִי נִמְגְוָה כָּל יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם. כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מִי יָם סוּף מִפְּנֵיכֶם... וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשָׂנֵי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי... וְנִשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבָנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם, כִּי ה' אֵלֵינוּ לְהִיכֶם הוּא אֵלֵינוּ לְהִיכֶם...

אולם פחד זה (שמופיע בשירת הים) לא הביא את עמי כנען למסקנה שאליה הגיעה רחב, משום שהם לא פירשו את העובדות כפי שפירשה אותן היא – כמעשי ה' האחד והיחיד בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. לפיכך סברו הללו שניתן להתמודד עם ישראל במלחמה. לכן טוען הרב סמט שאין ערך צבאי ממשי לדבריה של רחב ולחזרה עליהם בפי המרגלים: פחדם של העמים מפני בני ישראל הוא נתון ידוע זה מכבר. השפעתו של פחד זה על מעשיהם הייתה תלויה בפרשנות הדתית של האירועים. את רחב, ומאוחר יותר את הגבעונים, הביא פחד זה להכרה בא-לוהי ישראל ולהשלמה עם ישראל עמו. עמים אחרים, נדחפו דווקא להילחם בישראל בכל תוקף מחמת פחד זה עצמו. לסיכום, דברי המרגלים ליהושע, כדברי

מפרשים אחדים דנו בשאלה במה חטאו התרים את הארץ. על פי התפיסה כי מטרת שליחותם הייתה לתור-לבחור את הארץ בשם העם ולמענו, ולהצטרף בכך אל הבחירה הא-לוהית, התשובה על שאלת המפרשים ברורה לגמרי: הללו מעלו בשליחותם והפכו את מטרתם על פניה: במקום "לתור את הארץ" – לבחור בה – הם פעלו להסיט את המהלך הא-לוהי ממסלולו המתוכנן, ולגרום לכך שהעם יסרב להיכנס לארץ ויחפוץ לשוב על עקבותיו. ברם הם עשו זאת בצורה מתוחכמת, בדרך שבה לא תורגש כל כך מעילתם בשליחות: הם דיווחו ומסרו הערכה כמרגלים ששליחותם צבאית. הם ענו על חלק משאלותיו של משה כאילו היו אלו שאלות שנועדו לברר את אפשרות הכיבוש הצבאי של הארץ (וכאמור לעיל לא זו הייתה מטרת שליחותם). באמצעות שינויים קלים בתשובותיהם ממה שנתבקשו להשיב הם תיארו מציאות, המובילה מאליה למסקנה הצבאית העגומה כי לא ניתן לנצח את העם היושב בארץ. וכך הם הפכו שליחות שמטרתה דתית ביסודה – לצרף את הבחירה האנושית אל הבחירה הא-לוהית של הארץ – לשליחות בעלת אופי צבאי-מעשי. 'זיוף' זה בהגדרת שליחותם הוא שאפשר להם לפעול להסתת העם כנגד הכניסה לארץ.

שליחותם של מרגלי יהושע אכן הייתה צבאית-מעשית, אך היא לא עלתה יפה. הללו דיווחו ליהושע על כישלון שליחותם, בספרם לו "אֵת כָּל הַמְצָאוֹת אוֹתָם". אולם בסיום דבריהם ליהושע, הם חורגים לפתע מתפקידם כאנשי צבא מקצועיים, ומוסרים את מסקנת שליחותם כשהיא מנוסחת כהצהרה אמונית מפתיעה: "כִּי נָתַן ה' בְּיַדְנוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ וְגַם נִמְגְוָה כָּל יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ". גם הם אפוא חורגים מתפקידם, ועוברים למלא שליחות אחרת שלא הוטלה עליהם: חיזוק האמונה בכך שה' ייתן בידינו את כל הארץ ובכך שננצח את כל יושבי הארץ הנמוגים מפנינו.

לא הכול מסכימים עם העמדה זו של הדברים: יש המפרשים את דבריהם של המרגלים הללו כמסירת מידע יקר ערך על מצבו המורלי של האויב. כלומר אף שמשימתם הצבאית-הטכנית, לחפור את יריחו, נכשלה (ולבסוף התבררה כבלתי נחוצה), הם הביאו ליהושע מידע חשוב בהרבה. דבריהם בפסוק כד הם תמצית הישגם כמרגלים. ואדרבה: הללו נתעלו ממרגלים שמשמתם טקטית לימרגלים אסטרטגיים! הבנת תהליכי עומק חברתיים המתרחשים בקרב האויב חשובה לעתים יותר מכל מידע צבאי טכני. המורל הלאומי הוא גורם רב חשיבות ביכולת עמידתו של עם במלחמה. ועל כן דבריהם "נִמְגְוָה כָּל יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ" הם בעלי ערך צבאי רב, ויש בהם גם כדי לחזק את רוחו

המוקדם: חריגתם החיובית של מרגלי יהושע מתפקידם הצבאי המקצועי, אל המסקנה האמונית החיובית שלהם ביחס לירושת הארץ, יש בה תיקון לחריגתם ההפוכה של התרים את הארץ.

רחב עצמה לפני כן, אינם בגדר הערכה צבאית אסטרטגית של מורל האויב בפייהם של מרגלים אשר שבו זה עתה משליחות מקצועית מעבר לקווי האויב. דבריהם מהווים הצהרת אמונה: רחב בדבריה המופלאים, חיזקה את אמונתם של המרגלים בפעולתו של ה' בקרב ישראל לקראת כיבוש הארץ, והם מאמצים את דבריה וחוזרים עליהם באזני יהושע, כמסקנה דתית שהם הסיקו משליחותם.

ומסביר הרב סמט, כאן מתגלה הדמיון הסכמתי בין שני הסיפורים: בשניהם חורגים השליחים משליחותם, ומוסיפים הערכה אישית, המהווה מסקנה שלהם מאירועי השליחות שאותה מילאו. בכך הם עוזבים את תפקידם, וממלאים תפקיד שונה מהותית, שלא הוטל עליהם. אך כיוון שהתפקיד שהוטל על התרים את הארץ שונה במהותו מזה שהוטל על מרגלי יהושע, יוצא שכאשר חרגה כל משלחת משליחותה בשעה שמסרה את מסקנותיה, התהפכו התפקידים ביניהם: **התרים** את הארץ הפכו עצמם ל**מרגלים**, ובמקום לפעול לחיזוק אמונתו של העם בכיבוש הארץ, הם מסרו מסקנה צבאית שלילית בקשר לכך; ואילו **המרגלים** המקצועיים של יהושע הפכו ל**אנשי אמונה**, הממלאים תפקיד של 'תרים את הארץ' ומחזקים את האמונה בכיבושה הקרוב.

כמובן, אין להעריך את שתי החריגות הללו בקנה מידה אחד: חריגתם של התרים את הארץ להיות מרגלים נעשתה בערמה, בכוונה רעה והביאה לאסון נורא על ראשם שלהם ועל ראש בני דורם; לעומת זאת חריגתם של מרגלי יהושע מתפקידם כמרגלים מהווה זכות להם. בתום לב ומתוך אמונה נלהבת בדבר ה', הם מוסרים את מסקנתם הדתית המרוממת מאותו מפגש מופלא שהיה להם עם נציגת העם הכנעני – רחב – שהתרוממה מחמת האירועים באותו דור להכרה בה' ובישראל עמו. התרים את הארץ נפגשו במהלך מילוי שליחותם ב'בני ענק' מיושבי הארץ, ועצמת הפשר שנפגשו גרמה להם להתגמדות רוחנית "וְנָהִי בְעֵינֵינוּ כְּחִגְבִּים..."; מרגליו של יהושע נפגשו במהלך שליחותם באישה גדולת רוח, ונתרוממו על ידי אף הם לגדלות אמונה, ומכאן הצהרתם באזני יהושע: "כִּי נָתַן ה' בְּיָדֵנוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ!"

ומסכם הרב סמט ואומר: ההשוואה שעשינו בין שני הסיפורים בסעיף הנוכחי של עיוננו יכולה להאיר את תקנתם של קובעי ההפטרות במה שנוגע לפרשתנו: בהצמידם את סיפור המרגלים בספר יהושע כהפטרה לסיפור התרים את הארץ בפרשת שלח, על אף השינויים הרבים והעמוקים בין שני הסיפורים הללו, אפשר שרמזו לנו כי בסיפור המאוחר ישנו תיקון לקלוקל שבסיפור